

Ю. М. Комар*

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ПІДГОТОВКУ СТУДЕНТІВ УПРАВЛІНСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Входження національної вищої школи в європейський освітній простір в умовах стрімкої інформатизації і глобалізації міжнародного середовища спонукає до підготовки фахівців з вищою освітою, зокрема державно-управлінського персоналу нової генерації, здатного ефективно працювати в різних сферах управління і органах державної влади. Це вимагає істотного підйому рівня підготовки студентів управлінських спеціальностей на інноваційній основі шляхом проведення глибинних змін в системі їх навчання. Проте система державного управління підготовкою цієї категорії спеціалістів, на думку провідних вчених і практиків, має істотний недолік — відсутність сучасних інноваційних механізмів впливу, а отже незадовільне управління навчальним процесом.

Формування комплексу інноваційних механізмів державного управління підготовкою студентів управлінських спеціальностей стає все актуальнішим завданням, тому що вони сприяють розвитку пріоритетних напрямів державно-управлінської науки та освіти, приведення їх у відповідність до сучасних світових досягнень

У комплексі цих механізмів центральне місце займають державні стандарти вищої управлінської освіти, які є обов'язковими для вищих навчальних закладів усіх форм власності і підпорядкування.

Основні теоретико-методологічні і практичні аспекти державних стандартів вищої освіти, зокрема державно-управлінської висвітлені в працях вітчизняних науковців і практиків: М. М. Білинської¹, С. У. Гончаренка², К. В. Корсака³, О. Ф. Мельникова⁴, П. Л. Петренка⁵, Н. Г. Синициної⁶, Ж. В. Таланової⁷.

Слід зазначити, що державно-управлінська наука поки не має чіткого теоретичного обґрунтування, які механізми можна відносити до класу інноваційних. Це стосується, насамперед, стандартів вищої державно-управлінської освіти, які розроблені для підготовки студентів напрямків "Державне управління" і

© Комар Ю. М., 2007

* професор Донецького державного університету управління, кандидат економічних наук, доцент

¹ Білинська М. М. Державне управління галузевими стандартами в умовах реформування вищої медичної освіти в Україні: Монографія. — К.: Вид-во НАДУ, 2004. — 246 с.

² Гончаренко С. У., Ничкало Н. Г., Петренко В. Л. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика / АПН України; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти; Технологічний ун-т Поділля. — Хмельницький: ТУП, 2002. — 334 с.

³ Корсак К. Про стандарти освіти — XXI // Освіта. — 2003. — С. 8-9.

⁴ Мельников О. Ф. Державний стандарт як орієнтир якості професійної підготовки державних службовців // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. Вип. 3: Адміністративна реформа в Україні: проблеми та перспективи / За заг. ред. А. О. Чемериса, А. В. Ліпенцева. — Л.: ЛФ УАДУ, Кальварія, 2000. — С. 101-110

⁵ Петренко В. Л. Концепція розробки освітніх державних стандартів України: Міжнар. наук.-метод. конф. "Державні стандарти вищої освіти: концепція, технологія розробки та впровадження / Державна гірничоакад. — Д., 1997. — С. 41-52; Петренко В. Л. Управління якістю підготовки фахівців та стандарти вищої освіти // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи. — Хмельницький, 2001. — С. 22-31.

⁶ Синицина Н. Г. Про розроблення стандартів вищої освіти в галузі державного управління // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. — Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2005. — № 1 (23). — С. 259-266 Синицина Н. Г. Структурно-змістове формування стандартів підготовки магістрів державного управління // Вісн. УАДУ. — 2000. — № 2. — С. 326-334 Синицина Н. Г. Удосконалення засобів діагностики як необхідна умова розробки стандартів освіти державних службовців // Зб. наук. пр. УАДУ. — К.: Вид-во УАДУ, 2000. — Вип. 2.- Ч. 4. — С. 480-485.

⁷ Таланова Ж. Стандартизація фахової підготовки з державного управління в країнах Північної Америки і Європи: Автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. — К., 2004. — 20 с.

“Менеджмент”⁸ і є обов’язковими для виконання усіма ВНЗ, що готують студентів управлінських спеціальностей.

Провести наукове обґрунтування щодо можливості віднесення стандартів вищої державно-управлінської освіти до класу інноваційних механізмів державного управління.

Законом України “Про вищу освіту”⁹ встановлено, що стандарт вищої освіти — це сукупність норм, які визначають зміст вищої освіти, зміст навчання, засоби діагностики якості вищої освіти та нормативний термін навчання.

Під стандартизацією в сфері державно-управлінської освіти слід розуміти процес вироблення і впровадження в життя освітніх стандартів, які забезпечують набуття студентами управлінських спеціальностей професійної компетентності.

Головною метою стандартизації вищої державно-управлінської освіти є підготовка кадрів, здатних забезпечити стабільність та ефективність діяльності державно-управлінських структур в умовах трансформування і розвитку українського суспільства.

Стандартизація вищої державно-управлінської освіти має на меті досягнення оптимального ступеню упорядкування діяльності в цій сфері, на основі визначення загальних принципів підготовки фахівців управлінських спеціальностей, кардинальних змін змісту їх освіти та контролю знань. Це зумовлює необхідність розробки та запровадження комплексу інноваційних механізмів державного управління: нового покоління нормативної та навчально-методичної документації, коригування програм підготовки студентів на рівні спеціальності, модернізації системи навчання та контролю знань. Все це сприяє загальному підвищенню якості вищої державно-управлінської освіти.

Важливий аспект стандарту вищої державно-управлінської освіти проявляється в тому, що це документ нормативного характеру, тобто обов’язковий для виконання усіма ВНЗ, що готують студентів управлінських спеціальностей. Причому цей стандарт дозволяє комплексно оцінити якість вищої державно-управлінської освіти, професійної підготовки фахівців і освітньої діяльності ВНЗ незалежно від їх типів, рівнів акредитації, форм власності і навчання. Він містить у собі цілі підготовки фахівців (кінцевий продукт), опис певних вимог до побудови, змісту і структури навчального процесу та перелік методів і форм діяльності, знань, умінь і навичок, якими має оволодіти випускник за результатами навчання. Обов’язковими складовими стандарту вищої освіти є нормативні терміни навчання і якісно нові засоби діагностики якості вищої освіти¹⁰.

Наукові засади стандартизації розробляються центральними органами державної виконавчої влади — Міністерством освіти і науки України (МОН) і їх уповноваженими інституціями, а специфічність державно-управлінської освіти, її професійне наповнення регулюються галузевими стандартами і стандартами ВНЗ. У їх розробці беруть участь навчально-методичні комісії МОН України з державного управління та менеджменту та провідні управлінські освітяни. Осмислення стандартизації вищої державно-управлінської освіти в контексті масштабності, багатогранності і глибини впливу на підготовку студентів управлінських спеціальностей дозволяє зробити висновок, що її доцільно розглядати як важливий інноваційний аспект державного будівництва з усіма притаманними йому ознаками.

Враховуючи, що механізм завжди є складовою частиною системи державного управління, до класу інноваційних можна відносити механізми, що здатні відтворювати її найхарактерніші ознаки. З урахуванням зазначеного нижче наведені основні ознаки, які дозволяють віднести державні стандарти вищої освіти до класу інноваційних механізмів державного управління підготовкою студентів управлінських спеціальностей (табл. 1).

⁸ Галузеві стандарти вищої освіти з напрямку підготовки “Менеджмент”; Введ. 24.05.2000 р. — К.: Міністерство освіти та науки України, 2000. — 124 с.

⁹ Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-111 // ВВР. — 2002. — № 20. — С. 134.

¹⁰ Комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти. — К., 1998. — 112 с.

Таблиця 1.

Основні ознаки, які дозволяють віднести державні стандарти вищої освіти до класу інноваційних механізмів державного управління підготовкою фахівців управлінських спеціальностей

Ознаки інноваційності механізму	Тлумачення інноваційної ознаки	Прояв інноваційної ознаки в державних стандартах вищої освіти
1	2	3
1. Масштабність	Повинні охоплювати не тільки усе поле державно-управлінської діяльності суб'єкта, але й поширюватись на всю сукупність об'єктів державного управління	По-перше, стандарти вищої освіти складаються з державних, галузевих і стандартів ВНЗ, охоплюють усе поле державно-управлінської діяльності суб'єкта. По-друге, стандарти поширюються на всі типи ВНЗ, незалежно від їх форм власності і підпорядкування, тобто охоплюють усю сукупність об'єктів державного управління
2. Універсальність	Виражається через безпосередній, повсякденний, постійний вплив суб'єкту (органів виконавчої влади) на суспільні відносини, охоплюючи усі сфери і рівні системи державного управління	Застосування стандартів вищої освіти дозволяє проводити на державному рівні постійний вплив відповідних державно-громадських органів управління вищою освітою (суб'єкту) на оптимізацію діяльності об'єктів управління — ВНЗ. Тому вони охоплюють усі сфери і рівні системи вищої освіти і характеризуються універсальністю
3. Організуючий характер	Виражається через його управлінський вплив, що виникає в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності суб'єкту і спрямований на організацію спільної праці соціальних колективів організацій з метою забезпечення життєдіяльності держави	Запровадження стандартів вищої освіти дозволяє проводити на державному рівні управлінський вплив, що виникає в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності відповідних державно-громадських органів управління вищою освітою (суб'єкту) і спрямовані на організацію спільної діяльності науково-педагогічних колективів ВНЗ, (об'єкту) з метою виконання поставлених завдань
4. Підзаконність	Означає, що при здійсненні суб'єктом виконавчо-розпорядчої діяльності основними засобами впливу на об'єкти виступають правові норми, які створюють правову базу для здійснення державного управління і визначають межі	Запровадження стандартів вищої освіти дозволяє відповідним державно-громадським органам управління вищою освітою (суб'єктам) використовувати засоби впливу на ВНЗ (об'єкти) у формі правових норм, які створюють нормативно-правову базу для здійснення державного управління вищою освітою, визначають межі його виконавчого спрямування і головні засоби досягнення цілей

Продовження табл. 1.

1	2	3
5. Виконавчо-розпорядчий характер	Означає, що вони повинні реалізовувати дві взаємозв'язані функції — виконавчу і розпорядчу. Виконавча — реалізується суб'єктом державного управління шляхом виконання законодавчих актів. Розпорядча — дозволяє діяти від імені держави і має наскрізний характер	Стандарти вищої освіти реалізують дві взаємозв'язані функції — виконавчу і розпорядчу. Виконавча — реалізується відповідними державно-громадськими органами управління вищою освітою (суб'єкти), шляхом виконання законодавчих актів. Розпорядча — полягає в тому, що запровадження стандартів проводиться від імені держави і має наскрізний характер, тому що передбачає спочатку видання загальнообов'язкових нормативно-правових актів, організацію їх виконання і закінчується здійсненням контролю за їх виконанням
6. Ієрархічність (рівень впливу)	Полягає в тому, що суб'єкт і об'єкт системи державного управління характеризують ся ієрархічністю і побудовані на засадах чіткої підпорядкованості та субординації нижчестоящих органів вищестоящим. Тому інноваційні механізми повинні не тільки охоплювати усі рівні суб'єкта управління, але й досягати найглибших ієрархічних рівнів усієї сукупності її об'єктів	Стандарти вищої освіти складаються з державних, галузевих і стандартів ВНЗ. Це свідчить про те, що вони побудовані на засадах чіткої підпорядкованості та субординації нижчестоящих органів вищестоящим і охоплюють усе поле державно-управлінської діяльності суб'єкта. Наявність у складі стандартів вищої освіти стандартів ВНЗ, які впливають на діяльність ректорату, деканату і кафедр свідчить про те, що вони здатні досягати найглибших рівнів усієї сукупності її об'єктів і характеризуються ієрархічністю

Як видно з табл. 1, стандартизація вищої освіти має усі шість ознак інноваційності механізмів державного управління. Тому державні стандарти вищої державно-управлінської освіти можна вважати важливою складовою інноваційних механізмів державного впливу на підготовку студентів управлінських спеціальностей.

Систему стандартів вищої освіти, відповідно до закону України “Про вищу освіту”, складають державний стандарт вищої освіти, галузеві стандарти вищої освіти та стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів (ст. 58).

Для реалізації основних завдань вибраного напрямку дослідження важливо те, що зазначена вище структура стандартів вищої освіти, відповідно до вимог Закону України “Про вищу освіту”, являє собою ієрархічну систему взаємопов'язаних стандартів атрибутивного типу. Такий підхід дозволив створити атрибутивну систему державних стандартів вищої освіти (рис. 1).

На рис. 1. показано, що вищий ієрархічний рівень атрибутивної системи державних стандартів вищої освіти займає державна компонента, яка визначає

перелік кваліфікацій за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями; перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців а також вимоги до освітніх рівнів вищої освіти.

Середній рівень атрибутивної системи стандартів вищої освіти займає галузева компонента, яка базується на державній компоненті. Це система нормативних і навчально-методичних документів за певними напрямами підготовки та спеціальностями. Її зміст складають: освітньо-кваліфікаційні кваліфікаційні характеристики випускників ВНЗ, освітньо-професійні програми підготовки і засоби діагностики якості вищої освіти.

Базовий (нижчий) ієрархічний рівень атрибутивної системи стандартів вищої освіти складає варіативна компонента ВНЗ, яка доповнює галузевий стандарт спеціалізаціями в межах відповідної спеціальності та конкретизує вимоги до змісту освіти. Її зміст складають: перелік спеціалізацій за спеціальностями; навчальні плани; програми навчальних дисциплін, а також варіативні частини освітньо-професійних програм підготовки і засобів діагностики якості вищої освіти. Варіативна компонента вводиться з метою задоволення вимог ринку праці та мобільності системи підготовки фахівців галузі.

Таким чином, на основі найхарактерніших ознак державного управління: визначені ті механізми, що належать до класу інноваційних. Доведено, що цим ознакам відповідають Стандарти вищої освіти, які є інноваційними механізмами державного управління підготовкою студентів управлінських спеціальностей атрибутивного типу у складі: державний стандарт, галузевий стандарт, стандарт ВНЗ.

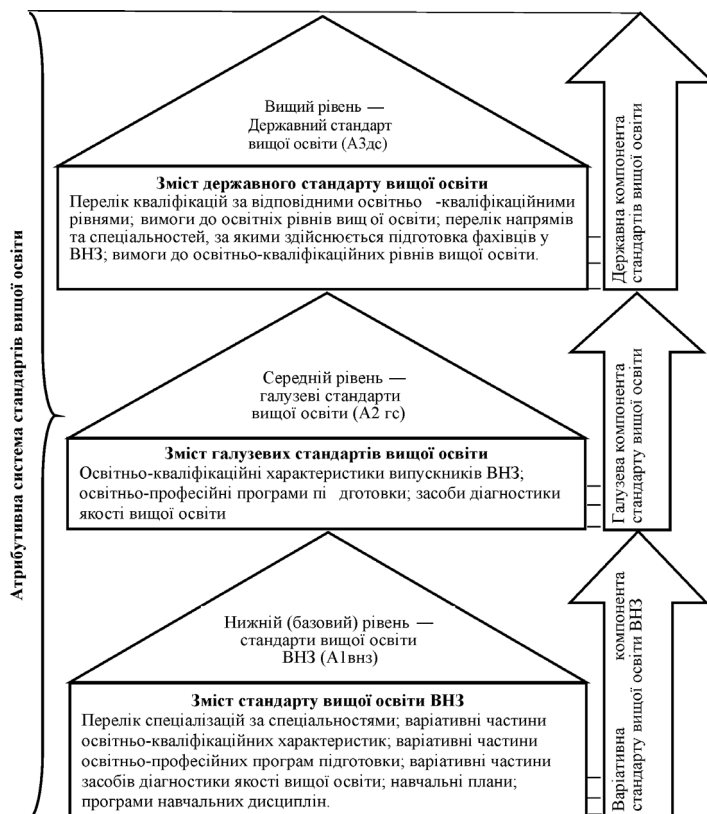

Рис. 1. Атрибутивна система стандартів вищої освіти